

## Пролог

Минула війна викликала стільки потрясінь, що мало хто тепер пам'ятає про скандал із д'Ержемоном, який вибухнув кілька років тому.

Нагадаємо коротко його суть.

У червні 1902 року пан Антуан д'Ержемон, відомий дослідник мегалітичних споруд Бретані, прогулюючись із донькою Веронікою в Булонському лісі, зазнав нападу чотирьох невідомих, які збили його з ніг ударом палиці по голові.

Після короткої відчайдушної боротьби доньку пана д'Ержемона, відому в колі друзів під прізвиськом Прекрасна Вероніка, схопили і кинули в автомобіль, який, за розповіддю свідків цієї дуже нетривалої сцени, поїхав у бік Сен-Клу.

На перший погляд — звичайне викрадення. Однак наступного дня стали відомі справжні обставини справи. Граф Алексі Ворський, молодий польський шляхтич, відомий своєю кепською репутацією і великою зарозумілістю, який стверджував, що в його жилах тече королівська кров, кохав Вероніку д'Ержемон, причому та відповідала йому взаємністю. Проте, оскільки батько дівчини чути про нього не хотів і навіть не раз завдавав йому образ, граф вирішив викрасти Вероніку, про що вона, втім, і не підозрювала.

Антуан д'Ержемон, який був — і деякі листи, що стали надбанням публічності, свідчать про це — відлюдкуватий і запальний, та через свою химерність, відчайдушний егоїзм і мерзенну скупість зробив нещасною власну доньку, публічно заприсягнувся жорстоко помститися молодим людям.

Утім, він дав згоду на їхній шлюб, і через два місяці пара повінчалася в Ніцці. Однак наступного року вибухнув новий скандал. Непримиренний у ненависті, що спалювала його, пан д'Ержемон, своєю чергою, викрав дитину, народжену у Вероніки від Ворського, і у Вільфранші вийшов разом із нею в море на щойно купленій невеликій яхті.

Налинув шторм. Поблизу італійського берега яхта пішла на дно. Чотирьох матросів, які перебували на ній, підібрав корабель, що опинився поблизу. За їхніми словами, пан д'Ержемон і дитина загинули в безодні.

Дізнавшись про їхню смерть, Вероніка д'Ержемон пішла в монастир кармеліток.

Факти є такими. Чотирнадцять років потому вони стали причиною цілої низки подій, моторошних, неймовірних, але цілком реальних, інші подробиці яких здавалися на перший погляд просто фантастичними. Однак війна внесла в життя людей таку смуту, що навіть те, чого вона безпосередньо не торкнулася, — як, наприклад, історія, викладена на цих сторінках, — набула під її впливом рис чогось спотвореного, алогічного, а часом і надприродного. І тільки яскраве світло істини, насправді не такої вже й заплутаної, допоможе цим подіям повернутися у світ реального.

## Частина перша

# Вероніка

### *Розділ 1*

### *Покінута хатинка*

Одного травневого ранку в мальовниче село Фаует, розташоване в самому серці Бретані, в'їхав екіпаж, у якому сиділа пані, чия простора сіра сукня і густа вуаль не могли приховати дивовижної краси й витонченості їхньої власниці.

Поснідавши нашвидкуруч на заїжджому дворі, дама попросила господаря доглянути за її валізою, поставила кілька запитань щодо околиць і, пройшовши село наскрізь, опинилася в полях.

Майже відразу ж її погляду відкрилися дві дороги: одна на Кемперле, інша — на Кемпер. Обравши останню, вона спустилася в улоговину, піднялася нагору та праворуч від себе побачила путівець, біля якого стояв вказівник із написом: «Локриф, 3 км».

— Здається, сюди, — пробурмотіла дама.

Однак, окинувши поглядом околиці, вона здивувалася, не знайшовши того, що шукала. Можливо, вона неправильно зрозуміла дані їй інструкції?

Навколо жодної душі — лише бретонські луки, облямовані на горизонті деревами і пагорбами. Неподалік від села серед молоді весняної зелені височів сірий фасад невеликого замку, всі вікна якого були зачинені віконницями. Настав полудень; у повітрі рознеслося гудіння дзвонів, що скликали людей до молитви. І знову тиша і спокій.

Сівши на схилі пагорба, порослого молодію травичкою, пані витягла з кишені конверт і дістала звідти кілька аркушів.

На першому з них угорі стояв ось такий штамп:

«Агенція Дютрейї.  
Консультації.  
Конфіденційні розслідування.  
Таємниця гарантується».

Нижче стояла адреса:

«Безансон, Дамські моди. Пані Вероніці».

Вона взялася читати.

«Пані, ви не повірите, з якою радістю виконав я подвійне доручення, яке ви зголосилися дати мені цього місяця, тобто в травні 1917 року. Мені ніколи не забути обставин, за яких чотирнадцять років тому я зміг надати вам дієву допомогу, коли низка таких сумних подій затьмарила ваше існування. Адже я зумів тоді зібрати всі докази загибелі вашого шановного батька пана Антуана д'Ержемона й улюбленого сина Франсуа — це була перша перемога в моїй кар'єрі, що потягнула за собою інші, не менш блискучі успіхи.

Не забувайте також, що саме я, побачивши, наскільки буде для вас корисно позбутися ненависті й, скажімо так, любові вашого чоловіка, вжив на ваше прохання необхідних кроків для того, щоб ви змогли потрапити в монастир кармеліток. Коли ж, перебуваючи в монастирі, ви зрозуміли, що присвятити своє життя релігії огидно вашій натурі, саме я підшукав для вас скромне ательє мод у Безансоні — місті, віддаленому від місць, де протікали роки вашого дитинства і тижні вашого заміжжя. Ви відчували бажання, потребу в праці, щоб мати можливість жити і не думати ні про що. У цьому ви повинні були досягти успіху і досягли успіху.

Тепер перейдімо до запитань, двох запитань, які нас цікавлять.

Питання перше. Що сталося за ці бурхливі роки з вашим чоловіком, паном Ворським, — поляком за народженням і документами, і сином короля, за його власним твердженням? Я буду стислий. Кинутий на самому початку війни як підозріла особа в концетраційний табір поблизу Карпантра, пан Ворський утік звідти до Швейцарії, а після повернення до Франції його заарештували, звинуватили у шпигунстві та викрили, що він є німцем. На нього неминуче чекала страта, але він знову втік, переховувався в лісі

Фонтенбло і, врешті-решт, був убитий ударом ножа, причому хто це зробив, — невідомо.

Я розповідаю вам усе це навпростець, пані, бо знаю, яке презирство ви відчуваєте до цього суб'єкта, що так підло зрадив вас, і розумію, що, хоча багато чого вам відомо з газет, але перевірити ці відомості ви не мали змоги.

Отже, докази існують. Я їх бачив. Сумнівів уже немає: Алексі Ворський похований у Фонтенбло.

Мимохідь дозволю собі звернути вашу увагу, пані, на деякі дивні обставини, пов'язані з його смертю. Згадайте загадкове пророцтво, про яке ви мені розповідали та яке стосувалося пана Ворського. Пан Ворський, який страждав на галюцинації і кошмари, чий безсумнівний розум і рідкісна енергія вельми програвали від його прихильності до всіляких забобонів, перебував під сильним враженням цього пророцтва, що камінням висіло над його життям, яке було зроблене кількома особами, обізнаними в окультних науках: «Ворський, сину короля, ти загинеш від руки друга, а дружина твоя помре на хресті». Я написав ці останні слова, пані, і розсміявся. Помре на хресті! Така страта давно вийшла з моди, тому щодо вас я спокійний. Але що ви скажете про удар ножем, отриманий паном Ворським у повній відповідності з таємничою волею долі?

Утім, досить розмірковувань. Тепер мова піде...»

Вероніка впустила руку з листом на коліна. Химерний виклад і фамільярні жарти пана Дютреї ранили її чутливу натуру, а трагічний образ Ворського невідв'язно переслідував жінку. При страшних спогадах про цю людину тремтіння жаху пробігло по її тілу. Але вона опанувала себе і продовжувала читати:

«Тепер мова піде, пані, про друге дане вами доручення, найважливіше для вас, оскільки все інше стосується вже минулого.

Уточнімо факти. Три тижні тому, у четвер увечері, коли ви визнали за можливе порушити поважну одноманітність свого існування й повели своїх працівниць до кінематографа, вас уразило щось, що не піддається поясненню. У головному фільмі сеансу, що мав назву «Бретонська легенда» і був присвячений подорожам, була сцена, що відбувалася біля дороги, біля закинутої колиби, яка не мала, утім, жодного стосунку до дії. У кадрі вона опинилася,

мабуть, абсолютно випадково. Однак щось незрозуміле привернуло вашу увагу. На просмолених дошках старих дверей хатини ви помітили накреслені від руки три літери: «В. д'Е.», що являли собою не що інше, як ваш підпис, яким ви користувалися, тільки будучи молодою дівчиною, в особистих листах і до якого ви не вдалися жодного разу за останні чотирнадцять років. Вероніка д'Ержемон! Помилка виключена. Дві великі літери, а між ними — мале «д» з апострофом. Ба більше: розчерк у підписі був зроблений у вигляді поперечини літери «Е», загнутої та проведеної під усіма трьома буквами — достеменно так само, як робили колись ви.

Ви були настільки приголомшені цим дивовижним збігом, пані, що вирішили вдатися до моєї допомоги. Вона була обіцяна вам заздалегідь. І ви заздалегідь були впевнені, що вона виявиться дієвою.

Як ви й припускали, пані, я впорався зі завданням.

За звичаєм, знову буду стислий.

Пані, сідайте на вечірній паризький швидкий потяг і наступного ранку виходьте в Кемперлі. Звідти їдьте екіпажем до Фауета. Якщо у вас буде час, то до сніданку або після огляньте вельми цікаву каплицю Святої Варвари, розташовану в дуже химерному місці, яке і послужило поштовхом для створення фільму «Бретонська легенда». Потім вирушайте пішки дорогою на Кемпер. Наприкінці першого пагорба, трохи далі від путівця, що веде до Локриффа, стоїть у півколі дерев закинута хатина з цікавим для вас написом. Більше нічого особливого в ній немає. Всередині порожньо, відсутня навіть підлога. Замість лавки — гнила дошка. Даху немає — самі трухляві крокви, що пропускають дощ. Повторюю ще раз: у поле зору кінематографічної камери хатина ця потрапила абсолютно випадково, тут сумніватися не доводиться. На закінчення додам, що фільм «Бретонська легенда» фільмували в минулому вересні, отже, напис зробили принаймні вісім місяців тому.

Ось і все, пані. Моя подвійна місія виконана. Я надто скромний, щоб розповісти, ціною яких зусиль і за допомогою яких хитро-мудрих засобів мені вдалося довідатися все за такий короткий термін, інакше ви визнали б децю сміховинною суму в п'ятсот франків, якою я обмежився як платою за свої зусилля.

Будьте ласкаві прийняти...»

Вероніка склала лист і на кілька хвилин віддалася нав'язаним їй почуттям, болісним, як і все, що воскресило жажливі дні її заміжжя. Одне з них було особливо потужним і яскравим — майже таким самим, як у ті години, коли вона, щоб його позбутися, сховалася під покров монастиря. Це було навіть не почуття, а, радше, впевненість у тому, що витoki всіх її лих, загибель батька й сина — у трагічній помилці, якої вона припустилася, покохавши Ворського. Звісно, вона чинила опір кохання цього чоловіка і зважилася на шлюб від безвиході та відчаю, щоб захистити пана д'Ержемона від помсти Ворського. І все одно вона його полюбила. Все одно вона спершу завмирала і блідла під його поглядом, і за цю, як їй тепер здавалося, непростенну малодушність її мучили докори сумління, яких не міг послабити навіть час.

— Час іти, — прошепотіла вона. — Досить маячні! Я приїхала сюди не для того, щоб плакати.

Жага істини, що прогнала її з тихого Безансона, додала їй сил, і вона встала, сповнена рішучості діяти.

«Трохи далі путівця, що веде до Локрифа... у півколі дерев...» — йшлося в листі пана Дютрейї. Отже, вона пройшла повз. Поспішно повернулася назад й одразу ж помітила купу дерев, що виднілися праворуч, які закривали від неї хатину. Підійшовши ближче, вона її побачила.

Хатина була чимось на кшталт притулку для пастуха або дорожнього робітника, який під впливом негоди поступово старішав. Наблизившись, Вероніка переконалася, що напис із провини дощів і сонця став набагато менш чітким, ніж у фільмі. Утім, три літери були ще помітні, розчерк — теж, а під ними вона розгледіла те, чого не помітив пан Дютрейї: зображення стріли і цифру 9.

Хвилювання Вероніки посилювалося. Хоча той, хто писав, навіть не намагався підробити форму літер, це все одно був підпис, яким вона користувалася в юності. Хто ж міг поставити його тут, на дверях покинутої хатини, у Бретані, куди вона потрапила вперше в житті?

У Вероніки не було нікого на всьому білому світі. Обставини склалися таким чином, що юність її була, якщо можна так сказати, розбита смертями всіх тих, кого вона любила і знала. Яким же чином спогад про її підпис зберігся за межами кола близьких їй людей — кола, якого вже не було? І чому вона з'явилася тут, саме в цьому місці? Що все це могло означати?

Вероніка обійшла хатину. Ні на халупі, ні на деревах, що оточували її, більше ніяких знаків не було видно. Тут вона згадала, що пан Дютреїї заглядав досередини, але нічого цікавого там не виявив. Однак їй захотілося переконатися самій, що він не помилився. Двері були замкнені на звичайну клямку. Вероніка їх відкинула, але дивна річ: незрозуміло чому їй треба було докласти деякого зусилля, причому душевного, а не фізичного, довелося напружити волю, щоб потягнути двері до себе. Їй здавалося, що, зробивши цей легкий рух, вона проникне у світ речей і подій, яких несвідомо боялася.

— У чому річ? — пробурмотіла Вероніка. — Що мені заважає? — І з цими словами різко потягнула двері.

Тієї ж секунди в неї вирвався зойк жаху. У хатині лежав труп чоловіка. Ледве його побачивши, Вероніка одразу ж звернула увагу на дивну обставину: у мерця не було кисті однієї з рук.

Він був старий: борода зі сивиною лежала віялом у нього на грудях, довге сиве волосся затуляло ший. Почорнілі губи і химерний відтінок розпухлого обличчя навели Вероніку на думку, що його, мабуть, отруїли, оскільки ніяких ран на тілі не було видно, якщо не брати до уваги скаліченої, судячи з усього, кілька днів тому, руки. Одягнений він був так, як одягаються бретонські селяни, одяга його виглядала охайною, але дуже поношеною. Мрець сидів на землі, спираючись головою на лавку і підвернувши під себе ноги. Усе це Вероніка відмітила несвідомо і згадає пізніше, зараз же вона стояла, втупившись в одну цятку, вся тремтячи й бурмочучи:

— Мрець... Мрець... Мрець...

Раптово їй спало на думку: ану ж вона помиляється і людина ще жива? Вона доторкнулася до чола старого і сіпнулася, відчувши під пальцями крижану шкіру.

Утім, цей жест допоміг Вероніці вийти зі заціпеніння. Вона вирішила діяти, а оскільки поблизу не було жодної душі, подумала, що їй доведеться повернутися у Фаует і там повідомити владу про свою знахідку. Однак спершу вона почала оглядати труп, сподіваючись знайти хоч що-небудь, що допомогло б встановити особу вбитого.

Кишені виявилися порожніми. Ні на одязі, ні на білизні ніяких міток не було. Однак, коли Вероніка, продовжуючи пошуки, трохи зрушила труп із місця, голова старого впала на груди і тулуб схилився до ніг, відкривши тим самим її погляду простір під лавкою.



Там вона побачила якусь грудочку. Це був зім'ятий, надірваний і скручений аркуш рисувального паперу.

Вероніка підняла його і стала розгортати. Але не встигла вона до пуття розгледіти аркуш, як руки її затремтіли, і вона вигукнула:

— О, Боже! Боже мій!

З усією властивою їй силою волі спробувала заспокоїтися, щоб очі знову набули здатності бачити, а мозок — мислити.

Але витримати вдалося лише кілька секунд. І за ці секунди, крізь дедалі щільніший туман, що застилав їй очі, вона встигла розрізнити намальований червоним чорнилом рисунок, на якому були зображені чотири жінки, розіп'яті на стовбурах дерев.

Центральна ж фігура малюнка — жінка на передньому плані, під одягом вгадувалося напружене тіло, а обличчя було спотворене нестерпною мукою, однак все-таки зберігало схожість із оригіналом, — ця розіп'ята жінка була вона, так, вона сама, Вероніка д'Ержемон!

На додачу до всього на обрубку дерева-розп'яття, що стирчав у неї над головою, був за старовинним звичаєм намальований картуш, на якому виднівся жирний напис.

Три літери з розчерком, три звичних їй із юності літери: «В. д'Е.» — Вероніка д'Ержемон!

Бідолаха з голови до ніг пронизала судом. Вероніка раптом випросталася, повернулася на підборах і, вивалившись із хатини на траву, знепритомніла.

Вероніка була жінкою рослою, міцною, квітучою і дуже врівноваженою, здавалося, жодні випробування не могли вплинути на її душевне та фізичне здоров'я. І тільки виняткові, непередбачувані обставини на кшталт описаних, у поєднанні з втомою від двох ночей, проведених у потязі, здатні були привести в такий жалюгідний стан її нерви і волю.

Утім, за кілька хвилин до неї повернулися чіткість і ясність думки.

Вона встала, повернулася до хатини, підняла аркуш цупкого паперу і з невимовною тривогою знову поглянула на нього — щоправда, цього разу очі її були здатні бачити, а мозок — міркувати.

Насамперед Вероніка розгледіла подробиці, які спершу здалися їй не надто важливими або значення яких вона не зрозуміла. З лівого боку аркуша виднілася колонка з п'ятнадцяти густих рядків, але не написаних звичайним почерком, а складених із доволі безформних букв із однаковими вертикальними рисками.

Подекуди, проте, можна було прочитати окремі слова.

Вероніка зуміла розібрати: «Чотири жінки на чотирьох хрестах», потім: «...тридцяти трунах» і наприкінці — останній рядок: «Той Божий Камінь — він дарує життя чи смерть».

Усю колонку з текстом було взято в рамку з двох ліній, чорної та червоної, нагорі містилося — теж червоне — зображення двох серпів, з'єднаних гілкою омели, а знизу — контур труни.

Праву частину аркуша, набагато важливішу, посідав малюнок, виконаний сангіною<sup>1</sup>, що надавало всьому аркушу, разом із колонкою тексту, вигляду сторінки, або, радше, копії сторінки з книжки — якогось великого фоліанту зі старовинними ілюстраціями, зробленими в дещо примітивній манері, із цілковитим нехтуванням усіма правилами.

Саме так і виглядав малюнок, що зображував чотирьох розп'ятих жінок.

Три з чотирьох розп'ять зменшувалися, прямуючи до обрію; на головах у жінок, одягнених у костюми бретонок, були бретонські ж очіпки, які вирізнялися, однак, особливістю, притаманною тільки цій місцевості: кожен очіпок був прикрашений чорним бантом, зав'язаним на ельзаський манір. А в середині сторінки опинилося те жахливе, від чого Вероніка ніяк не могла відірвати очей. Це було головне розп'яття — стовбур дерева з двома коротко обрізаними нижніми гілками, уздовж яких праворуч і ліворуч були розтягнуті руки жінки.

Члени її були не прибиті до дерева цвяхами, а прив'язані мотузкою, обмотаною аж до плечей і стегон зімкнутих ніг. На цій жертві був не бретонський костюм, а щось на кшталт савану, що спадав до землі та подовжував і без того худе, виснажене тіло.

У виразі спотвореного болем обличчя поєднувалися покірність, страждання і сумна витонченість. Це було обличчя двадцятирічної Вероніки — воно добре їй запам'яталося, коли в години смутку роздивлялася в дзеркалі свої повні безвиході та сліз очі.

Її густе волосся, так само, як і в ті роки, спадало хвилями до самого пояса.

А нагорі виднівся напис: «В. д'Е.».

<sup>1</sup> Матеріал для малювання, що належить до мінеральних фарб і складається з суміші глини, крейди та гематиту.

Вероніка довго розмірковувала, вдивляючись у своє минуле і намагаючись навмання знайти зв'язок між тим, що сталося, і спогадами юності. Але в голові в неї жодного разу не блиснув хоча б слабкий промінь здогаду. Прочитані нею слова і побачений малюнок були позбавлені для неї будь-якого сенсу і ніяк не піддавалися поясненню.

Знову і знову вона вдивлялася в аркуш паперу. Нарешті, не перестаючи думати про нього, Вероніка повільно розірвала його на дрібні клаптики і розвіяла їх за вітром. Коли останній клаптик зник із поля зору, рішення вже було прийняте. Вона відсунула труп, зачинила двері і поспішила в бік села; нехай цією подією займеться влада, — наразі це її влаштувало.

Однак, коли годиною пізніше Вероніка повернулася в супроводі фауетського мера, жандарма і цілої купки роззяв, приваблених її розповіддю, халупа виявилася порожньою.

Мрець зник.

Усе це було надзвичайно дивно. Розуміючи, що у своєму сум'ятті вона не зуміє до ладу відповісти на запитання й розвіяти підозри та недовірливість щодо правдивості її розповіді, причини приїзду в село і навіть ясності її розуму, які могли виникнути й виникли, Вероніка відмовилася від подальших спроб щось довести й узагалі від боротьби. Господар заїжджого двору був удома. Вона запитала в нього, до якого найближчого села вона зможе дійти дорогою, щоб сісти там на потяг, що прямує до Парижа.

Запам'ятавши дві назви — Скаер і Роспорден — вона винайняла екіпаж, який мав разом із валізою наздогнати її дорогою, і пішла. Охороною від усіляких проявів недобррозичливості була її елегантність і спокійна краса.

Вероніка вирушила в дорогу, якщо можна так сказати, навмання. Дорога перед нею лежала довга, що розтягнулася на багато льє. Але вона так поспішала розібратися з усіма цими незрозумілими подіями та повернути собі спокій і забуття, що вперто й стрімко тягнулася вперед, навіть не зметикуювши, що даремно так стомлює себе, оскільки вслід за нею рухається екіпаж.

Вона дерлася на пагорби, спускалася в улоговини й абсолютно ні про що не думала, відмовившись від пошуку відповідей на запитання, що постали перед нею. На поверхню життя спливало її минуле, яке її

лякало, — починаючи від моменту викрадення Ворським і закінчуючи загибеллю батька і дитини...

Вероніці хотілося думати лише про скромне існування, яке вона влаштувала собі в Безансоні. У ньому не було місця ні печалям, ні мріям, ні спогадам, але водночас Вероніка не сумнівалася, що і серед безлічі повсякденних дрібниць, які складали її скромне життя в обраному нею ательє мод, вона згадуватиме і занедбану хатину, і понівечений труп старого, і страшний малюнок із таємничим написом.

Трохи не доходячи до доволі великого села Скаер і вже чуючи позаду дзвіночок коня, біля перехрестя, від якого починалася дорога на Роспорден, вона побачила стіну напіврозваленого будинку.

На ній крейдою були намальовані стріла, число 10, а над ними — фатальний напис: «В. д'Е.».

## Зміст

Пролог .....	5
<b>Частина перша. Вероніка .....</b>	<b>7</b>
Розділ I. Покинута хатина .....	7
Розділ II. На березі океану.....	17
Розділ III. Син Ворського .....	29
Розділ IV. Нещасні жителі Сарека .....	44
Розділ V. Чотири жінки на чотирьох хрестах .....	57
Розділ VI. Рибка-в-Сітці .....	74
Розділ VII. Франсуа і Стефан.....	87
Розділ VIII. Тривога .....	98
Розділ IX. Камера смерті .....	110
Розділ X. Утеча .....	120
<b>Частина друга. Чудодійний камінь.....</b>	<b>133</b>
Розділ I. Бич Божий.....	133
Розділ II. Сходження на Голгофу .....	146
Розділ III. «Елої! Елої! Лама свахфані?».....	160
Розділ IV. Старий друїд .....	173
Розділ V. Підземна зала для жертвоприношень.....	187
Розділ VI. Надгробок богемських королів .....	204
Розділ VII. Жорстокий принц за велінням долі.....	216
Розділ VIII. Божий Камінь .....	230